

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНІСТІ В УКРАЇНІ

КОСАТА І. А.

УДК 657.372.2

Косата І. А. Деякі проблеми обліку дебіторської заборгованості в Україні

У статті проаналізовано сучасний стан і визначено основні проблеми методології обліку дебіторської заборгованості в Україні. Автором запропоновано деякі напрями ефективного рішення проблем управління дебіторською заборгованістю, які спрямовані на формування достовірної інформації для керівництва підприємства з точки зору можливості її деталізації чи узагальнення залежно від обраних критеріїв.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, облік розрахунків, оцінка дебіторської заборгованості, класифікація дебіторської заборгованості.

Рис.: 1. **Бібл.:** 10.

Косата Інна Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент, кафедра статистики, обліку та аудиту, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (пл. Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: kosataya@ukr.net

УДК 657.372.2

Косатая И. А. Некоторые проблемы учета дебиторской задолженности в Украине

В статье детально проанализировано современное состояние и определены основные проблемы методологии учета дебиторской задолженности в Украине. Автором предложены некоторые направления эффективного решения проблем управления дебиторской задолженностью, направленные на формирование достоверной информации для руководства предприятия с точки зрения возможности ее детализации или обобщения в зависимости от избранных критериев.

Ключевые слова: дебиторская задолженность, учет расчетов, оценка дебиторской задолженности, классификация дебиторской задолженности.

Рис.: 1. **Библ.:** 10.

Косатая Инна Анатольевна – кандидат экономических наук, доцент, кафедра статистики, учета и аудита, Харьковский национальный университет им. В. Н. Каразина (пл. Свободы, 4, Харьков, 61022, Украина)

E-mail: kosataya@ukr.net

UDC 657.372.2

Kosataya I. A. Some Problems of the Accounts Receivable in Ukraine

In article the current state was in details analyzed and defined the main problems of the methodology receivable in Ukraine. The author was proposed some directions for the effective solution of problems in management of the accounts receivable, which was are directed on formation of reliable information for administration of enterprise, terms of the possibility its specification or generalizations depending on the chosen criteria.

Key words: accounts receivable, accounting calculations, evaluation of receivables.

Pic.: 1. **Bibl.:** 10.

Kosataya Inna A. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Department of Statistics, Accounting and Auditing, V. N. Karazin Kharkiv National University (pl. Svobody, 4, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: kosataya@ukr.net

Україна перебуває на складному етапі розвитку своєї економіки. Адже в даний час в виробничого-господарській, соціальній та економічній діяльності підприємств відбуваються істотні зміни. Важливим чинником ефективності діяльності підприємства є встановлення господарських відносин з постачальниками, покупцями тощо. Однією з найсуттєвіших проблем сьогодні виступає криза платежів, яка пов'язана з великою сумою заборгованості, що існує між українськими підприємствами. Стабільність і конкурентна перевага суб'єктів господарювання в умовах ринкової економіки багато в чому залежить від повноти, достовірності та своєчасності інформації, на основі якої формуються та реалізуються управлінські рішення.

В управлінні дебіторською заборгованістю основним постачальником такої інформації є система обліку організації, яка повинна забезпечувати класифікацію та групування зобов'язань за різними ознаками, застосування спеціальних методів обліку і оцінки дебіторської заборгованості, організацію постійного контролю за її погашенням з метою недопущення утворення прострочених і безнадійних боргів, формування достовірного прогнозу майбутньої ситуації.

Дебіторська заборгованість має безпосереднє відношення до фінансових результатів підприємства та господарської діяльності загалом. Збільшення дебітор-

ської заборгованості призводить до зменшення оборотних коштів, що, у свою чергу, може викликати збільшення кредиторської заборгованості підприємства.

Багато вітчизняних і зарубіжних учених-економістів досліджували питання щодо обліку дебіторської заборгованості. Серед них варто визначити праці Бутинця Ф. Ф., Валуєва Б. І., Войналович О. П., Голова С. Ф., Горбачова О. М., Гуцайлук З. В., Завгороднього В. П., Заруби О. Д., Єфіменко В. І., Ковальова В. В., Костюченко В. М., Кужельного М. В., Литвин Ю. Я., Лишиленко О. В., Лінник В. Г., Плаксієнко В. Я, Савицької Г. В., Сопко В. В., Ван Бреда М. Ф. та ін.

Мета даної статті – розгляд проблем обліку дебіторської заборгованості на підприємствах, а також визначення шляхів їх вирішення.

Методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про дебіторську заборгованість та її розкриття у фінансовій звітності визначено у П(с) БО 10, згідно з яким дебіторська заборгованість – сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату [2], а згідно з МСФЗ дебіторська заборгованість – це непохідні фінансові активи з фіксованими платежами або платежами, які підлягають визначенню та не мають котирування на активному ринку [1].

Проте існують й інші визначення дебіторської заборгованості, які наведені в сучасній економічній літе-

ратурі. Згідно з визначенням В. Орлової, дебіторська заборгованість є сумою заборгованості юридичних або фізичних осіб, котрі в результаті минулих подій заборгували підприємству грошові кошти, їх еквіваленти або інші активи. [6, с. 122]. Сурніна К. С. вважає, що дебіторська заборгованість – це матеріальні ресурси, що не оплачені контрагентами, або готівка, що вилучена з обігу грошових коштів [8].

Проаналізувавши вищезазначені точки зору з приводу трактування дебіторської заборгованості, можна сказати, що сутність поняття «дебіторська заборгованість» не має однозначного визначення і може трактуватись досить широко.

Несвоечасність розрахунків створюють взаємну заборгованість виробника і споживача продукції, ведуть до виникнення проблем з оборотними коштами підприємства, що погіршує соціальну стабільність. Динаміка дебіторської заборгованості в Україні протягом останніх років має тенденцію до збільшення (рис. 1). Це є негативним моментом, адже чим більша сума дебіторської заборгованості, тим більший ризик перетворення її в сумнівну та безнадійну.

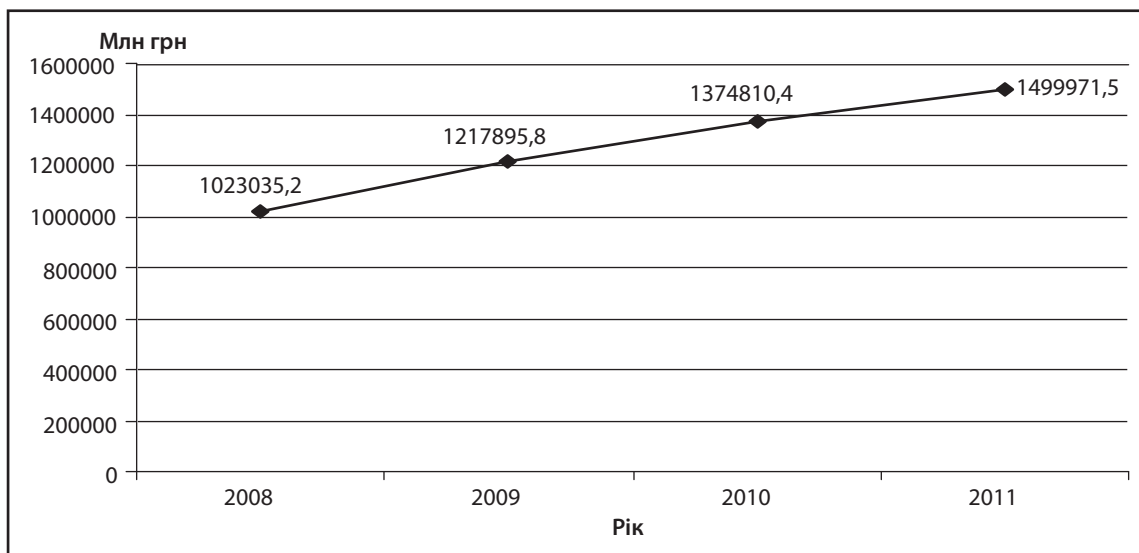

Рис. 1. Дебіторська заборгованість на підприємствах України у 2008 – 2011 рр., млн грн

Частка дебіторської заборгованості в активах підприємства в економічно розвинених країнах складає близько 20%. Що ж стосується України, її показники в середньому по Україні становлять 32 – 34%, а по підприємствах торгівлі у 2011 р. досягають 48 – 52%.

Москалюк Г. О. вважає, що для оптимізації, мінімізації дебіторської заборгованості та подальшого наукового вдосконалення управління нею потрібно вдосконалити окремі управлінські функції, зокрема обліку та економічного контролю [4, с. 174]. Адже для прийняття управлінських рішень важливе значення має повнота й об'єктивність інформації, пов'язаної з дебіторською заборгованістю, а також законність, підтверджувальність господарських операцій.

На сьогоднішній день існує ціла низка проблем, пов'язаних з методологією обліку дебіторської заборгованості:

1) *проблема реальної оцінки дебіторської заборгованості*. Вона пов'язана з тим, що дебіторська заборгованість з'являється під час продажу і визначається за первісною вартістю. Тобто доходи підприємство нараховує в одному періоді, а грошові кошти реально отримує в іншому. Ймовірність повернення дебіторської заборгованості тим більша, чим менший період між цими подіями. Згідно з П(с)БО 10 поточна дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги визнається активом одночасно з визнанням доходу від реалізації продукції, товарів, робіт і послуг та оцінюється за первісною вартістю. Поточна дебіторська заборгованість, яка є фінансовим активом (крім придбаної заборгованості та заборгованості, призначеної для продажу), включається до підсумку балансу за чистою реалізаційною вартістю [2]. З точки зору реальності відображення оцінки дебіторської заборгованості доцільніше використання міжнародних стандартів, згідно з якими дебіторська заборгованість оцінюється за амортизованою вартістю з урахуванням ефективної ставки відсотку;

2) *проблема класифікації дебіторської заборгованості*. Власюк Г. В. зауважує, що передусім необхідно

внести зміни у П(С)БО 10, у яких чітко були б розмежовані поняття довгострокової та короткострокової дебіторської заборгованостей. Їх облік сьогодні здійснюється на різних рахунках бухгалтерського обліку, що не відзначено у вищезазначеному стандарті. Разом з тим слід вказати, що поточна дебіторська заборгованість є оборотним активом, а довгострокова – необоротним, і вони обліковуються на різних рахунках. [2, с. 132]. Що стосується поточної дебіторської заборгованості, то вона визнається активом водночас з визнанням доходів від реалізації. Це пов'язано з принципом нарахування, згідно з яким, незалежно від сплати в момент відвантаження продукції, передачі послуг чи права власності на них підприємство відображає отримання доходу, а в разі відсутності оплати – одночасно і дебіторську заборгованість. Це також потребує уточнення. Адже утворення поточної дебіторської заборгованості не завжди потріб-

но пов'язувати з доходом, оскільки дебіторська заборгованість виникає також під час перерахування авансів за продукцію, яку ще не передали, хоча доходу ще немає. Згідно з існуючою практикою ця частка дебіторської заборгованості обліковується як «Аванси сплачені» і не включається до розрахунку резерву сумнівних боргів;

3) *проблема, яка пов'язана з резервом сумнівних боргів*. Методи визначення резерву сумнівних боргів, які наведені в П(с)БО 10, не пристосовані до обліку на українських підприємствах. Це, у свою чергу, може викликати недовіру до вірності відображення даних резерву сумнівних боргів у балансі. Крім того, оскільки за недовіри вимог П(С)БУ не передбачено серйозної відповідальності, то деякі бухгалтери не завжди розраховують додаткові показники при визначенні резерву сумнівних боргів. Як на практиці, так і в літературі, зустрічаються суперечливі роз'яснення, пов'язані з вибором методу формування резерву сумнівних боргів. Подолянюк Р. В. вважає, що шляхом удосконалення методів визначення резерву сумнівних боргів є затвердження переліку документів, що підтверджують і обґрунтовують визнання заборгованості сумнівною (безнадійною). Також досить суттєвим є внесення змін у діюче законодавство для того, щоб стимулювати підприємства для правильного визначення резерву сумнівних боргів. [7, с. 115];

4) *проблема співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості*. Загально визнано, що найкраще для підприємства, коли відношення дебіторської та кредиторської заборгованості дорівнює одиниці. Адже перевищення дебіторської заборгованості зумовлює зниження фінансової стійкості підприємства і потребує залучення додаткових джерел фінансування. А при перевищенні кредиторської заборгованості виникає загроза неплатоспроможності підприємства;

5) *проблема оплати дебіторської заборгованості (рефінансування)*. Рефінансування дебіторської заборгованості представляє собою форму реструктуризації активів, що полягає в переведенні дебіторської заборгованості в ліквідні форми активів, таких як грошові кошти, короткострокові фінансові вкладення і т. д., факторинг, форфейтинг та облік векселів виступають основними формами рефінансування дебіторської заборгованості. На жаль, в Україні дуже мало підприємств, які застосовують рефінансування, адже воно сприяло б прискоренню трансформації дебіторської заборгованості у грошові кошти;

6) *проблема внутрішньогосподарського контролю дебіторської заборгованості також має важливе значення*. Без контролю на підприємствах сума дебіторської заборгованості може перевищувати допустимий рівень, що спричиняє зниження потоку готівки та появу сумнівних боргів, а це, у свою чергу, призводить до зменшення реалізації продукції, а отже й виручки підприємства.

При розробці аналітичних процедур з управління дебіторською заборгованістю істотне значення має створення деталізованого Плану рахунків, який дозволяв би легко формувати не тільки саму звітність, але й необхідну додаткову інформацію на основі використання субрахунків другого, третього і наступних порядків для відображення дебіторської заборгованості за такими різними ознаками:

- ✦ складом;
- ✦ валютою розрахунків;
- ✦ строками погашення;
- ✦ видами продукції;
- ✦ забезпеченістю та ін.

Загальну класифікацію дебіторської заборгованості в системі обліку пропонується представити в розрізі декількох рівнів, основними визначальними факторами виступали б інформативність і відповідність завданням управління.

Основними задачами внутрішньогосподарського контролю дебіторської заборгованості виступають:

- ✦ оцінювання фінансового стану потенційних дебіторів, а також показників, що їх характеризують, наприклад, репутації на ринку, їх платоспроможності, терміну існування і т. д.;
- ✦ визначення найефективніших форм повернення боргу;
- ✦ визначення допустимої найбільшої суми боргу взагалі та для одного покупця і т. д.

Окрім того, ведення внутрішньогосподарського контролю сприяє забезпеченню достовірної, повної та реальної інформації щодо стану дебіторської заборгованості для користувачів фінансової звітності.

Необхідно підкреслити, що динаміка і структура дебіторської заборгованості визначається ефективністю поточного моніторингу якості розрахункових операцій і контролю виконання платіжної дисципліни.

Результати аналізу, отримані на етапах попереднього, поточного і наступного контролю, повинні враховуватися при розробці заходів з удосконалення управління дебіторською заборгованістю та оптимізації її параметрів. Крім того, на основі отриманих даних може бути зроблений достовірний прогноз майбутньої ситуації, визначено оптимальне й імовірне значення дебіторської заборгованості, орієнтоване на більш ефективне використання вільних грошових коштів і недопущення появи безнадійних боргів.

Конкурентна економічна середина має істотний вплив на формування і прийняття інформаційно обґрунтованих управлінських рішень. Використання ефективної методики обліку і контролю дебіторської заборгованості сприяє підвищенню якості та оперативності інформації, забезпечує ефективний контроль за станом розрахунків з дебіторами і зниження ризику утворення простроченої заборгованості, сприяє формуванню раціональної політики надання кредитів, зміцнення фінансового стану і зростання ефективності використання коштів господарюючими суб'єктами в стрімко змінюваних ринкових умовах. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Міжнародні стандарти фінансової звітності видані Радою з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку зі змінами станом на 1 січня 2012 року.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість», затверджено наказом МФУ від 8.10.1999 р., № 237.

3. Власюк Г. В. Проблеми класифікації та оцінки дебіторської заборгованості, шляхи їх вирішення / Г. В. Власюк // Держава та регіони : науково-виробничий журнал. Серія: Економіка та підприємництво. – Запоріжжя, 2011. – № 6. – С. 131 – 135.

4. Москалюк Г. О. Облік та контроль дебіторської заборгованості: існуючі проблеми та шляхи їх вирішення / Г. О. Москалюк // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку : [збірник наукових праць] / відповідальний редактор О. Є. Кузьмін. – Львів : Видавництво Львівська політехніка, 2012. – С. 173 – 179. – (Вісник / Національний університет «Львівська політехніка» ; № 721). – Бібліографія: 5 назв.

5. Нашкерська Г. Особливості визнання та оцінки поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги / Г. Нашкерська // Бухгалтерський облік і аудит. – 2009. – № 11. – С. 31 – 37.

6. Орлова В. К. Фінансовий облік : навч. посібник. – 2-ге вид., доп. і перероб. / В. К. Орлова, М. С. Орлов, С. В. Хома. – К. : Центр навчальної літератури, 2010. – 510 с.

7. Подолянюк Р. В. Актуальні проблеми обліку дебіторської заборгованості / Р. В. Подолянюк // Управління розвитком. – 2012. – № 4. – С. 114 – 116.

8. <http://disser.com.ua/contents/38503.html>

9. <http://library.oseu.edu.ua/docs/StatSchorichnyk%20Ukrainy%202009.pdf>

10. <http://ukrstat.gov.ua/>

УДК 657.6:006.39

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЗАВЕРЕНИЙ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО ПЕРСОНАЛА КЛИЕНТА КАК АУДИТОРСКИХ ДОКАЗАТЕЛЬСТВ ДЛЯ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА АУДИТА

МУЛТАНОВСКАЯ Т. В., ГОРЯЕВА М. С.

УДК 657.6:006.39

Мултановская Т. В., Горяева М. С. Использование заверений управленческого персонала клиента как аудиторских доказательств для повышения качества аудита

Уточнены и обоснованы теоретические и практические вопросы общения аудитора с управленческим персоналом клиента в форме получения заверений для достижения повышения качества аудиторских доказательств. Изложенные в статье особенности общения с управленческим персоналом клиента на стадии аудита помогут более объективно влиять на содержание, форму и сроки представления отчета независимого аудитора.

Ключевые слова: заверения, управленческий персонал, аудиторские доказательства, качество аудита.

Библ.: 5.

Мултановская Татьяна Владимировна – кандидат экономических наук, доцент, сертифицированный аудитор, кафедра контроля и аудита, Харьковский национальный экономический университет (пр. Ленина, 9а, Харьков, 61166, Украина)

Горяева Марина Сергеевна – старший преподаватель, кафедра бухгалтерского учета, Харьковский национальный экономический университет (пр. Ленина, 9а, Харьков, 61166, Украина)

УДК 657.6:006.39

Мултановська Т. В., Горяєва М. С. Використання заповінь управлінського персоналу клієнта як аудиторських доказів для підвищення якості аудиту

Уточнено та обґрунтовано теоретичні та практичні питання спілкування аудитора з управлінським персоналом клієнта у формі отримання заповінь для досягнення підвищення якості аудиторських доказів. Викладені у статті особливості спілкування з управлінським персоналом клієнта на стадії аудиту допоможуть більш об'єктивно впливати на зміст, форму та строки подання звіту незалежного аудитора.

Ключові слова: заповіння, управлінський персонал, аудиторські докази, якості аудиту.

Бібл.: 5.

Мултановська Тетяна Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент, сертифікований аудитор, кафедра контролю і аудиту, Харківський національний економічний університет (пр. Леніна, 9а, Харків, 61166, Україна)

Горяєва Марина Сергіївна – старший викладач, кафедра бухгалтерського обліку, Харківський національний економічний університет (пр. Леніна, 9а, Харків, 61166, Україна)

UDC 657.6:006.39

Multanovskaya T. V., Goryaeva M. S. Using the Representations of Management Personnel Client as Audit Evidence to Improve the Quality of Audit

In the article it has been define more exactly and grounded the theoretical and practical aspects of communication with the auditor's management personnel in the form of a client receiving assurances to achieve the improvement of quality of audit evidence. Set out in article features to communicate with client management personnel at the stage of the audit will help more objectively influence the content, form and timing of the report of the independent auditor.

Key words: representations, management personnel, audit evidences, quality of audit.

Bibl.: 5.

Multanovskaya Tatyana V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Certified Auditor, Department of Control and Audit, Kharkiv National University of Economics (pr. Lenina, 9a, Kharkiv, 61166, Ukraine)

Goryaeva Marina S. – Senior Lecturer, Department of Accounting, Kharkiv National University of Economics (pr. Lenina, 9a, Kharkiv, 61166, Ukraine)

В последние годы в практике проведения аудита произошли существенные изменения в понимании роли качества предоставления уверенности пользователям аудиторских услуг.

Так, Международные стандарты контроля качества, аудита, обзора, прочего предоставления уверенности и сопутствующих услуг в редакции 2010 г. акцентируют

внимание на необходимости тесного сотрудничества с управленческим персоналом аудируемого лица (клиента) при проведении аудита. Это сотрудничество должно проявляться в осуществлении постоянного задокументированного общения сторон договора на аудит. Выбранная авторами тема исследования является весьма актуальной в связи с внешним контролем качества ау-